

Vertrouwde beelden

Verhalen uit Marokko

Thijs Kolster

Dit boek is voor alle trouwe lezers van 'Verhalen uit Marokko'. Jullie reacties zijn voor mij een constante aanmoediging. Dank.

Bij het schrijven van mijn verhalen heb ik soms dankbaar gebruik gemaakt van enkele bronnen als 'Geschiedenis van Marokko' van Herman Obdeijn en Paolo de Mas. Ook het internet (Wikipedia) is een dankbare bron van informatie en inspiratie. Diverse bladen als Telquel, Bladna.nl of moslimkrant.nl bieden vaak net een invalshoek voor een verhaal, dat zich in mijn leven van alledag in fragmenten aandient.

Schrijver: Thijs Kolster

Coverontwerp: studioivo.nl

Foto cover achterkant: Liesbeth Eerkes

Redactie: Monique Bijen. Totie Siddre

ISBN:9789402154085

© <Thijs Kolster>

Inhoudsopgave

1	Landschap gegoten als in een prentenboek	05
2	Verkeersverwondering in Marokko	07
3	Paleis non grata	09
4	Begrafenis van Agadir	11
5	Fes	14
6	Tamesna	17
7	Tijdloos reizen	20
8	Tranendallen	22
9	Binnenstaander in Beslimane	24
10	Volubilis	26
11	Blauw & Wit	28
12	Strand	30
13	Onze snelweg	32
14	Het is niet makkelijk buitenlander te zijn	43
15	Kaaskoppen in de ramadan	45
16	Over Dolfijnen en Olielampen	47
17	'Ons Mannetje'	50
18	Bellen	53
19	Refléchir	56
20	Het everzwijn van de kolonel	59
21	Het everzwijn van de kolonel II	61
22	Ongebaande paden	64
23	Hanut	66
24	Vanzelfsprekendheden	69
25	Rue Gandhi	72
26	Hondengejammer	74
27	Frietjes	77
28	Verloren	79
29	Armoede	81
30	Vertalen	84
31	De lifter	87
32	Een gedetailleerd fenomeen	89
33	Groen water en een stempel	92

1. Landschap gegoten als in een prentenboek

We reizen door de natuurlandschappen van Marokko waarin gedurende miljoenen jaren de tijd is uitgeslepen en komen langs plaatsen als Agadir, Marrakech, Ouarzazate, Zagora. Richting de Sahara. Niet het nu maar het ooit probeert ons iets te vertellen over wat we zien.

In Riad Chez Talout nabij Skoura staar ik rond middernacht op het terras naar de contouren van het Atlasgebergte, dat door zijn witte bergtoppen zelfs bij een donkere nacht nog helder afsteekt tegen de volle sterrenhemel.

De hele dag mijmer ik over hoe ik kan vertellen over de landschappen die we zijn gepasseerd, over de eindeloze diversiteit, de scherpte, de overgang, het contrast, de pracht en de schoonheid. Zelfs al zien we sommige plekken voor de tweede keer, de verwondering blijft. Het is alsof we een prentenboek bekijken; zo'n groot koffietafelboek waarin over de volle twee pagina's haarscherpe foto's zijn afgedrukt. De schoonheid spat ervan af. Je wilt met een aan gulzigheid grenzende drang doorbladeren, omdat iedere foto je verlangen naar meer vergroot.

's Ochtends vertrekken we richting de Sahara, op weg naar een nacht in de woestijn, naar nieuwe vergezichten. Onderweg probeert een man van een woestijnstam in traditionele kledij onze auto tot staan te brengen. Hij spreekt Frans en Engels. We geven hem een lift. Al rijdend zegt onze metgezel opeens: "De wereld waar jullie nu doorheen rijden is als een boek met mooie plaatjes. Je wilt iedere pagina omslaan uit nieuwsgierigheid naar wat er op de volgende staat." Alsof ik hem mijn gedachten van de avond ervoor hoor uitspreken.

De fascinatie met de menselijke geest, wint het uiteindelijk van de aanvankelijke teleurstelling over mijn kennelijk weinig originele vondst. Want de behoefte om een kapstok te vinden waaraan we onze indrukken kunnen ophangen is universeel. Het is bijna noodzakelijk omdat we anders overweldigd worden door wat we zien. Het prentenboek ordent. Het plakt onze ervaringen op pagina's, maakt het overzichtelijk, waardoor we er later nog eens doorheen kunnen bladeren. Ook onze metgezel doet dat.

Zo blader ik door de pagina's in mijn geheugen. Ik keer terug naar een rode wereld met rotspartijen die mij het gevoel geven in de Grand Canyon rond te dwalen. De slingerwegen door de bergen die ons via rustieke bergbeekjes, groene akkers langzaam het stenige hooggebergte van de Atlas binnen leiden. De witte sneeuwtoppen als witte dekens gedrapeerd over deze zwartgrijze

kale steenmassa. Het is een schitterend decor voor een scène uit Game of Thrones, rauw en ruig. Bladerend door mijn prentenboek, sla ik wat pagina's over.

Ik daal een bergtop af waarachter zich aan weerszijden van kaarsrechte wegen het landschap helemaal opent; de voorportaal van de woestijn. Een weg die de vlaktes opensplijt en zich als een lange streep door het landschap heeft getrokken. Er is weinig groen en alles wat groeit, ademt droogte uit. Bladeren aan struiken hangen er uitgewrongen bij, terwijl de takken pezig zijn, ontdaan van alle franje. Alleen het hoogstnoodzakelijke om te overleven. De kleuren lichtbruin en lichtgeel domineren. Zelfs die kleuren zijn verdord. Het is een prachtig scherp contrast met de Draa-vallei die zich daarvoor kilometers lang als een groene oase door het landschap heeft gemeanderd. Groen, een rivier met stevig stromend water, struiken en palmbomen met daartussen akkers en een vernuftig irrigatiesysteem dat bestaat uit kleine geulen, beekjes en grote kunstmatig aangelegde waterkanalen.

Ik passeer dorpen en kleine steden. De mensen ogen hier gehard door hun leven met de dorheid van de woestijn die zich niet ver van de oase al weer aandient. Overal is het stoffig, van de kleding die de mensen dragen tot aan iedere winderige hoek in het dorp. De zandduinen in de woestijn kleuren geel in het felle licht van de zon. We zien de zon verdwijnen en de sterrenhemel opkomen. De nacht is een oase van geluidloosheid.

Ik sluit mijn gedachten. De beelden hebben zich geordend. Dit is mijn noeste poging om vast te houden wat in vijf dagen aan ons gezichtsveld is voorbijgetrokken: als een eindeloos prentenboek.

2. Verkeersverwondering in Marokko

Een Hollander die met z'n gezin in Marokko woont, kan niet anders dan met verwondering aan het verkeer deelnemen. In de eerste weken concludeerde ik gedecideerd: In Marokko gelden drie regels in het verkeer.

1. Een grote wagen gaat voor een kleinere wagen.
2. Als je op een grote weg rijdt, heb je voorrang op een kleinere weg.
3. Voor bussen en vrachtwagens ga je uit de weg.

Meer regels kon ik niet ontlenen aan het rijgedrag. Het ontwaren van subtiliteiten in de verkeersregels lag nog verborgen in die eerste periode van verwondering. Zo leek de toeter een wapen in de hand van de Marokkaan, dus al snel deed ik vrolijk mee. De snelweg bleek voor en van iedereen te zijn: koeien, schapen, wagens die niet harder dan 40 kilometer per uur kunnen, voetgangers die oversteken en zelfs fietsers die tegen de rijrichting in fietsen. Taxichauffeurs stoppen ook op de snelweg om passagiers uit te laten stappen of op te pikken. En dat hoef je niet met lichtsignalen aan te kondigen. Als de remlichten het een beetje doen, moet dat voldoende aankondiging zijn.

In het verkeer mag je bij haast gewoon drukken en groot licht gebruiken als waarschuwing dat je er aankomt. Het knipperlicht heeft vaak geen enkele betekenis omdat iemand gewoon vergeten is het uit te doen. Als het wel betekenis heeft, merk je dat vanzelf. Rechts inhalen is heel normaal als je voorganger te lang de weg blokkeert. In principe rijdt men uiterst links. De Marokkaan kan ongeduldig overkomen in het verkeer, maar zijn reactiesnelheid als het stoplicht op groen gaat is omgekeerd evenredig traag. Het kost heel veel tijd om de auto in beweging te krijgen. Handsfree bellen bestaat hier niet. Achter het stuur belt, whatsapt, mailt en kijkt men niet op of om. Kinderen springen tijdens het rijden van de voor- naar de achterbank. Autogordels zijn niet van toepassing op kinderen.

Die eerste verwondering maakt na enkele maanden plaats voor een genuanceerdere kijk. Toeteren in Marokko kent gradaties en is echt iets voor gevorderden. Ik dacht vrolijk mee te toeteren maar snapte de code niet. Je kunt niet zo maar lukraak toeteren. Een Marokkaan toetert bijvoorbeeld om een voorganger te attenderen dat het stoplicht op groen staat. Marokkanen rijden bij het stoplicht zo ver door dat ze het stoplicht niet meer zien en dus door het achter opkomende verkeer op groen moeten worden geattendeerd. Toeteren is ook een waarschuwing in geval van een bijna-botsing. Maar toeter niet uit angst. Het moet reëel zijn. Toeteren uit pure frustratie of ongeduld lijkt net zo vanzelfsprekend als couscous op vrijdagmiddag, maar er komt echt meer bij kijken.

Optrekken bij een groen stoplicht gebeurt tergend traag, met reden. Er zijn onverlaten die het rood negeren en dus keihard voorbij komen razen. Die kun je maar beter niet raken, dus wacht je gewoon langer dan nodig om een frontaaltje te voorkomen. Marokkanen wezen ons erop dat je op vierbaans snelwegen het beste de belijning in het midden van je auto kunt hebben, dus midden op jouw twee banen rijden. Zeker als het donker is, kun je dan zowel links als rechts goed uitwijken voor een koe, een auto zonder verlichting, een spookrijder of fietser.

Na verloop van tijd merk ik dat het integratieproces de goede richting uitgaat. Ik toeter beheerst en gecontroleerd, wind me op gezette tijden op, haal af en toe (alleen als het echt moet) rechts in of duw een beetje. Nee, autogordels zijn geen concessie. Iedereen moet die aan in onze wagen. En toegegeven, het belgedrag achter het stuur proberen we echt zoveel mogelijk te vermijden. Zoveel mogelijk.....

Sinds een maand ben ik volwassen in het verkeer. Mijn eerste botsing . Weliswaar een hele sukkelige, maar goed. Je hoort er toch bij na zo'n eerste deuk.

Onlangs ging ik naar Nederland. Op de snelweg richting het vliegveld van Casablanca zeg ik tegen mijn vrouw: "Je moet hier echt iedere minuut scherp blijven in het verkeer. Je kunt niet verslappen." Vijf uur later rijd ik over de Nederlandse snelweg; Rust, ordening, alles geregeld, Ik val bijna in slaap. Misschien was die verwondering nog wel groter.

3. Paleis non grata

Het is niet een plek waar je voor stil gaat staan. Eigenlijk rijd je er bijna achteloos aan voorbij als je de geschiedenis niet kent. De geelbruine muur is op de meeste plekken omgeven met een veelkleurige bougainville en de hoge statige palmbomen in netjes gemaaide grasperken voor de muren maken het plaatje af. Om de zoveel meter is er een wachtershuisje, waarvan de meeste ook bemand zijn door een militair en bij de ingangen staan meerdere militairen in verschillende tenues. Als je langere tijd in Marokko leeft, weet je dat zich achter die muren één van de koninklijke paleizen bevindt. Het zoveelste koninklijk paleis.

Net zoals elders is ook deze muur enkele honderden meters lang en geeft hij mij genoeg tijd om mijn fantasie de vrije loop te laten over hoe het er achter die muren uit zou kunnen zien. Normaal gesproken rijd ik nooit via deze weg terug naar Rabat en passeer ik dus ook niet deze koninklijke muur. Vandaag ben ik slechts met één doel gekomen: langs deze koninklijke muur te rijden. Achter deze muur vond een historisch moment uit de geschiedenis van Marokko plaats. Dit is het koninklijk paleis van Skirat. Een plek waar op 10 juli 1971 de eerste aanslag op het leven van Koning Hassan II, de vader van de huidige koning, plaatsvond. Die dag vierde hij zijn 42ste verjaardag en had daarvoor een groot aantal, ook veel buitenlandse, gasten uitgenodigd. De aanval werd uitgevoerd door circa 1.400 kadetten van de militaire academie voor onderofficieren, onder leiding van luitenant-kolonel Mohammed Ababou en generaal Medbough, hoofd van de koninklijke militaire huishouding. De militairen drongen het paleis binnen en openden het vuur op de aanwezigen. Volgens officiële gegevens vielen er 101 doden. Miraculeus genoeg wist de koning te ontkomen. Er doen meerdere verhalen de ronde over de ware toedracht, waaronder deze: "Tijdens de aanval verborg Hassan II zich in het paleis. Toen het geweervuur afnam, kwam hij tevoorschijn en stond al snel oog in oog met de leider van de rebellen. Er wordt gezegd dat Koning Hassan II de leider intimideerde door hem recht in de ogen aan te kijken terwijl hij het eerste vers uit de Koran declameerde." De aanslag en een mogelijke staatsgreep werden verijdeld.

Onder de bevolking kreeg Hassan II hierdoor al snel 'Baraka' toegedicht: goddelijke beschermende krachten rechtstreeks ontleend aan de profeet Mohammed. En toen hij op 16 augustus 1972 een tweede aanslag, ditmaal onderweg in zijn koninklijke vliegtuig, wist te overleven, was zijn 'Baraka' voor veel Marokkanen een feit.

Tegelijkertijd luidden deze stormachtige jaren ook 'de jaren van lood' in. Hassan II verstevigde zijn positie door het leger te zuiveren, tegenstanders te

liquideren of te verbannen naar geheime gevangenissen en door mondjesmaat hervormingen in het democratische stelsel toe te staan, die echter nooit zijn algehele macht konden aantasten, waarbij hij zich ook een 'koning' toonde in het samenbrengen van wisselende coalities, handig inspeland op het eeuwenoude patronagesysteem. Niet aan de staat maar aan de familie en stam verleent je je loyaliteit en solidariteit. Je verleent diensten in ruil voor loyaliteit en solidariteit. Ook nu nog een volstrekt vanzelfsprekende manier van doen in de Marokkaanse samenleving, een manier van leven zelfs, waar Nederlanders al snel de corruptie en het misbruik als een donkere wolk aan de horizon zien opdoemen. Driss Basri was de verpersoonlijking van deze donkere periode. Hij werd vrij snel na de aanslagen aangesteld als minister van Binnenlandse Zaken en daarmee ook de man die de veiligheidsdiensten leidde. In die periode ging onder de bevolking al snel het verhaal dat "'in ieder restaurant of koffiehuis wel een man van de geheime dienst meeluisterde'". Pas in de laatste fase van Hassan II regeerperiode was er sprake van 'detente'. Vandaag op een zomerse novemberdag oogt het allemaal vredig achter deze koninklijke muur in Skirat. Je zou er zo aan voorbij rijden en de geschiedenis die er achter deze muur ligt verscholen missen. Ik las ergens dat het paleis lang uit de gratie is geweest als plek waar de koninklijke familie wenste te resideren. Het is in ieder geval niet in verval geraakt. Al is het wellicht nog steeds een 'paleis non grata'.